

Atelierbezoek aan Inea

Een hernieuwde kennismaking met de verkleinbank

Al ruim een jaar organiseert Maja Houtman excursies voor de lezers van *De Beeldenaar*. Meestal gaat het gezelschap naar een gerenommeerde kunstenaar die het maken van gietpenningen demonstreert. Maja streeft er naar ook de 'stiefbroer' van de gietpenning, de slagpenning voor het voetlicht te brengen. In september was het atelierbezoek daarom in 's-Hertogenbosch waar ik een demonstratie gaf van mijn vak van graveur en stempelmaker. Voor november werd een bezoek aan een bedrijf aangekondigd dat een brug weet te slaan tussen de makers en bewonderaars van de gietpenning en de slagpenning.

Iedereen die wel eens geprobeerd heeft om door te dringen tot het heilige der heiligen van de Koninklijke Nederlandse Munt NV, daar waar ons geld geslagen wordt, weet dat zoiets bijna onmogelijk is. En toch is het interessant om te zien hoe munten en penningen worden geslagen. Die kans kreeg een groep liefhebbers die zich had ingeschreven voor het bezoek aan Inea BV in Weesp. Ik was erg benieuwd, want hoewel ik redelijk op de hoogte ben van de slagpenning-branche, kende ik dit bedrijf nog niet. In het kantoor op de bovenverdieping van het bedrijf had zich al een klein groepje deelnemers verzameld toen ik aankwam. Er werden stoelen bijgeschoven en koffie uitgedeeld. Directeur Patrick Onel, die samen met twee collega's en een parttimer het voltallige personeel vormt, heette ons welkom. Van huis uit zijn zij instrumentmakers die zich gespecialiseerd hebben in deze bijzondere branche en in betrekkelijk korte tijd - het bedrijf bestaat pas enkele jaren - een goedlopende zaak hebben opgebouwd.

Onel legde uit dat zijn bedrijf is begonnen als groothandel in machines voor de muntindustrie. Overbodige machines van de ene muntplaats worden, na een grondige opknapbeurt, doorverkocht aan een munthuis in vaak een ander land. Persen staan daarom een tijd in de machinehal proef te draaien voordat ze van eigenaar wisselen. Omdat die machines er toch staan, kwam hij op het idee er iets nuttigs mee te doen. Het bedrijf is nu bijvoorbeeld in staat om snel elke gewenste hoeveelheid rondellen (muntplaatjes) te produceren. Omdat veel afnemers vaak moeilijk op korte termijn aan kleinere hoeveelheden kunnen komen, voorziet Inea daarom in een behoefte.

De tafel waaraan wij zaten, lag bezaaid met allerlei halffabrikaten, proefslagen en officiële uitgiften van internationale munthuizen, die geproduceerd zijn op door Inea geleverde persen. Nadat alles goed bekeken was en vragen beantwoord waren, kregen we een rondleiding door de fabriek. Voordat we de grote machinehal in liepen, werd een bezoek gebracht aan de werkplaats. Een mooie, lichte ruimte met veel 'high tech' meetapparatuur en een aantal kleinere machines. In een proefopstelling stond hier een reduceerbank te draaien, waar ik later nog op terug kom. Een computergestuurde graveermachine freesde een tekst in een klein persstempeltje en er stonden twee mobiele muntpersen. In de werkplaats worden onderdelen, klein muntgereedschap en snijstempels voor het stansen van rondellen gemaakt.

In de machinehal staan grotere computergestuurde freesbanken, die volledig automatisch blanco muntmatrijzen van een beeldenaar kunnen voorzien. De

LEI LENNAERTS

aanwezige hydraulische pers wordt gebruikt voor het 'hobben', vakjargon voor het in een zacht stukje staal afdrukken van een harde staalstempel. Dit is een gangbare techniek om met behulp van een moederstempel snel werkstempels te maken. De zachte stempels worden vervolgens ter plekke in ovens gehard.

Een stuk verderop in de hal staat een grote machine die rondellen uitstanst. De rollen metaal die hiervoor gebruikt worden, wegen meer dan een ton en zijn goed voor tienduizenden plaatjes. Patrick Onel liet ons een bouwtekening zien van een gigantische gloeioven waarmee de rondellen zacht gegloeid kunnen worden. Hierdoor wordt het in de toekomst mogelijk plaatjes, óók in

*Detail van de
verkleinbank*

edelmetaal, van een nog betere kwaliteit te produceren. In het midden van de hal staan drie muntpersen die elk honderden muntjes per minuut kunnen produceren. Omdat het niet moeilijk is werkstempels van deze machines om te wisselen en die stempels bovendien in eigen bedrijf gemaakt worden, is het mogelijk snel en goedkoop gelegenheidspenningen te produceren. Tot slot staat er ook nog een zwaardere pers voor grotere slagpenningen.

Reduceermachine

Tijdens de lunch na de rondleiding spraken we over de kwaliteit van moderne slagpenningen. Reliëfstempels voor penningen worden tegenwoordig bijna overal met de computer ontworpen en gemaakt. Dat gaat erg ten koste van de artistieke waarde, daar was iedereen het over eens. Bovendien is het ambacht grotendeels verdwenen en daardoor is de slagpenning verworden tot een industrieel product. Dat begint zich de laatste jaren te wreken en de belangstelling voor slagpenningen neemt duidelijk af. Toch heeft de slagpenning volgens Patrick de toekomst, mits er weer ambacht aan te pas komt. In dat verband kom ik terug op de reduceermachine. Een prachtig exemplaar hadden we die ochtend in werking gezien. Inea heeft een aantal jaren geleden het patent van dit bijzondere staaltje van techniek van de Zwitserse firma Güdel overgenomen.

Een verkleinbank of reduceermachine is een uitvinding uit de negentiende eeuw die het werk van de stempelsnijder aanzienlijk vereenvoudigde. Het apparaat tast met een stift het reliëf van een modelé af en brengt dat verkleind over in een langzaam ronddraaiend blokje staal. Elke verticale beweging wordt via een pantograaf overgebracht op een frees die de beweging van de taststift exact volgt, maar dan wel in kleiner formaat. Meestal is zo'n modelé ongeveer vier à vijf keer de grootte van de uiteindelijke penning. Van meet af aan wist de

verkleinbank een brug te slaan tussen de graveur en de beeldende kunstenaar. Want door deze uitvinding kan de kunstenaar een slagpenning maken, simpel door een ontwerp in bas-reliëf in een modelé om te zetten dat vervolgens verkleind wordt in staal. Voor een echt mooi resultaat is het wel nodig dat een graveur de stempels nabewerkt, maar het resultaat is een slagpenning die duidelijk de signatuur draagt van de kunstenaar.

Verkleinbanken zijn niet helemaal verdwenen, de Koninklijke Nederlandse Munt gebruikt ze bijvoorbeeld nog voor sommige stempels. Maar helaas zijn ze grotendeels uit het collectieve geheugen van de medailleurs gewist. Als eigenaar van de Güdel reduceermachine had Patrick Onel daarom bij het afscheid nog een verrassing. Omdat ons gezelschap een aantal beeldende kunstenaars en een graveur telde, nodigde Onel ons uit een ontwerp te maken voor een slagpenning, liefst met modelés van de voor- en keerzijde. Inea zal de materialen en de machines gratis ter beschikking stellen

Güdel verkleinbank

om een kleine oplage penningen te slaan die aan de bezoekers van die ochtend worden uitgereikt. Dit aanbod is uiteraard met enthousiasme ontvangen.

Wordt dus vervolgd. ■

Foto's: Freek Biesiot

Lei Lennaerts (1965) is als graveur/stempelmaker werkzaam in 's-Hertogenbosch voor een groot edelsmeedbedrijf. Hij is medeoprichter van het Van Berckel genootschap, dat het leven en werk van de achttiende-eeuwse stempelsnijder Theodoor Victor van Berckel bestudeert.

(advertentie)

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

de GROOTSTE numismatische vereniging in Vlaanderen

Voor het jaarlijks lidgeld krijgt U:

- JAARBOEK met 224 blz numismatische artikelen
- DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
- GRATIS TOEGANG tot de gewone bijeenkomsten van alle aangesloten afdelingen
- PRIJSVERMINDERING op de toegangsprijs tot de bijzondere evenementen

Aarzel niet langer: stort vandaag nog €11 (buiten België €17) op rekening 979-5427368-29 van het EGMP (IBAN: BE26 9795 4273 6829 / BIC: ARSPBE22)

WWW.EGMP.be